

Papuççu Muştası Ya Da Biz Kendi Kendimize Adam Olmaz Mıyız?

Ali TARTANOĞLU (*)

Mülkiye'nin 142'nci, Mülkiyeliler Birliği'nin 55'nci kuruluş yıldönümleri dolayısıyla 8 Aralık 2001 tarihinde Siyasal Bilgiler Fakültesi Prof. Aziz Köklü Konferans Salonunda düzenlenen "Avrupa Birliği Sürecinde Türkiye – KKTC" konulu Sempozyumun ikinci bölümünde Yrd. Doç.Dr. Melek Fırat ile Prof. Dr. Mümtaz Soysal arasındaki ilginç tartışma, daha doğrusu Melek Fırat'ın yaklaşımı, bize bu "pabuççu muştası" anekdotunu anlattı.

Başta Doğan Avcıoğlu olmak üzere birçok bağımsızlıkçı düşünürün de-ğindiği bu anekdota göre Abdülmecit-Abdülaziz dönemi sadrazamlarından Keçecizade Fuat Paşa, Osmanlı'nın birçok sorununun, aksak yanının ancak Avrupa'nın itip kakmasıyla düzelebileceğini, bizim Prof. Dr. Sina Akşin'den dinlediğimize göre mealen şöyle anlatmaktadır:

(*) Gazeteci, çevirmen

“- Bu sorunları düzeltmek için toplumda iki güç var. Biri aşağıdaki güç, yani halk. Ama onun böyle bir eğilimi yok. Öteki güç yukarıda; yani padişah. Ama o da sorunların sorumlusu. Öyleyse eğri büğrü yanlarımızı düzeltmek için bize, papuççu muştası gibi yandan bir güç lazım. O da Batı’dır, Avrupa’dır...”

Seha Merayların, Türkkaya Ataövlerin, Oral Sanderlerin kürsüsünden doçentlik ünvanı almış Melek Fırat da tıpkı yüz elli yıl önceki Osmanlı sadrazamı gibi düşünüyor. Ona göre de bu toplumsal yapıyla (aşağıdaki güç, yani halk), bu siyasal kadrolarla (yukarıdaki güç) Türkiye bir yere varamaz; ancak Avrupa Birliği’ne üyelik sayesinde (yandan gelen güç, papuççu muştası) hiç değilse demokrasi ve insan hakları konusunda bazı düzeltilmeler sağlanabilir; bunun için de bağımsızlık endişelerini bir yana bırakmak gerekir.

Bu görüşü, özel söyleşilerde çok daha açık ifade edenler var: “*Şu anda bağımsız mıyız? Hayır, şu anda da nasıl olsa bağımsız değiliz; bağımsızlık nasıl olsa gitti gider. Öyleyse bari demokrasi ve insan haklarını kurtaralım!..*”

Hele bu işin, Mümtaz Soysal’ın “*maneviyatla, inançla, yani kendine inanmakla, kendine güvenmekle olabileceği*” görüşüne verilen “*Bu inanç bir sizde, bir de Denktaş’ta kaldı*” karşılığı; hele “*hayır o kadar değil; başkaları da var*” anımsatmasına, “*yok, destekleri gittikçe azalıyor*” yanıtı...

Bu görüşün, aydınlar arasında hakim olduğu biliniyor. Bağımsızlıkçı düşüncenin yandaşlarının azaldığı kanısı da herhalde bundan kaynaklanıyor. Ama aynı insanlar çok büyük çoğunluğu oluşturan halka inanıp güvenmiyorlar. Aydınların her toplumda genel olarak azınlığı oluşturduğuna herhalde itiraz etmeyecekler. Halkın kendileri ile aynı görüşü paylaştığına inansalardı zaten papuççu muştasına, yani Avrupa’ya sarılmazlardı. O zaman, kim azınlıkta, kim çoğunlukta; hangi görüşün desteği nerede azalıyor?

Öyleyse “aşağıdaki güç”e, yani halka güvenmeme noktasından başlayalım.

Yüz elli yıl önce Keçecizade Fuat Paşa’nın halka güvenmemesini anlamak mümkündür. Ama 2001’in sonunda, beynini sadece demokrasi ve insan

haklarına programlamış bir aydının da halka inanmamasını açıklamanın olanağı yok. Demokrasi halkın yönetimi demek değil miydi? Türk halkı demokrasi istemiyor mu? Demokrasiyi halkın iradesiyle değil, bir başka gücün zorlamasıyla kurmak, ne kadar demokratik olur? Bu da bir başka tepeden inmecilik, bir başka jakobenlik değil midir? Yoksa “bazı tepeden inmecilikler iyi, bazı tepeden inmecilikler kötü” müdür? O zaman Atatürk’ün jakobenliği niye kötüdür? Salt papuççu muştasına dayanmadığı için mi? Yahut, dinsel siyasi akımlar için ortaya atılan “demokrasiyi yok etmek için kullanılacak özgürlük demokratik özgürlük değildir” tezine gösterilen tepkiler, bu soruların neresine oturur?

Demokrasiyi, kimi dinsel-siyasi akımlar gibi salt kendi düşüncesinin iktidara gelmesinin önlenmemesi anlamında isteyen, ama kendisinininkinden başka görüşleri kısıtlamakta asla tereddüt etmeyen veya etmeyecek olanlar dışında, herkes için içtenlikle demokrasi isteyen liberal aydın niye azınlıkta kalır? Galiba şundan: Liberal aydının demokrasi talebi, özünde düşünceyi ifade, bunun için örgütlenme vb. ile ilgilidir. Liberal aydın, ya bireysel olarak hali vakti yerinde olduğu için, ya da “ekmek” sorununu aşarak düşünceyi ön plana alabilmeyi becerdiği için demokrasi üzerine yoğunlaşabilmektedir. Onun için düşünmek ve bunu ifade etmek, karnını doyurmaktan önceliklidir. Oysa büyük çoğunluk için durum bunun tam tersidir. O büyük çoğunluğun, çok büyük ölçüde öncelikli sorunu düşünmek, ya da düşündüğünü ifade etmek, yahut genel bir ifadeyle siyaset değil, **önce** ekmektir, iştir, nafakadır, tencerenin kaynamasıdır (*“öncelik” kavramına bir kez daha dikkat çekmek isteriz!*).

Buradan hareketle, daha çok insanı “önce demokrasi” diyecek hale getirmenin koşulunun, daha çok insanı “sonra ekmek” diyecek hale getirmek, yani daha çok insanın ekmek, iş, nafaka, kaynayan tencere, gelecek sorununu çözmek olduğunu rahatça söyleyebiliriz. Nitekim halk arasında da hayli Avrupa Birliği destekçisi vardır belki; ama onların gerekçesi geleceğini tahmin ettikleri, daha doğrusu sandıkları ekonomik kaynakla, veya olacağını sandıklarını serbest dolaşım ile oralara giderek refah düzeylerini yükseltmek, daha iyi iş güç sahibi olmak, daha iyi yaşamaktır; yoksa bu aşamada demokrasi diye bir öncelikli talepleri yoktur; hatta olacaksa belki ancak özledikleri yaşam düzeyine ulaştıktan sonra olacaktır.

Dahası, bu insanlar sadece Avrupa Birliği ile değil, ülke içi siyasetle de aynı noktadan hareketle, yani kendisinin veya çocuklarının daha iyi yaşam koşullarına kavuşmasını sağlamak için ilgilenmektedir. ANAP'ın, DYP'nin, CHP'nin oylarını yüzde yirmilerden yüzde onlara düşürürken, aynı yüzde onluk farkı kaydırarak MHP'yi ya da MNP-RP-FP-SP çizgisini yüzde yirmilere doğru tırmandıranların (belki AKP çizgisini tırmandıracak olanların), hatta PKK'nın dağdaki silahlı gücünü oluşturanların, geleceğine güvenle bakan varsıllar olduğunu söylemek herhalde olanaksızdır.

“Buradan hareketle, daha çok insanı «önce demokrasi» diyecek hale getirmenin koşulunun, daha çok insanı «sonra ekmek» diyecek hale getirmek, yani daha çok insanın ekmek, iş, nafaka, kaynayan tencere, gelecek sorununu çözmek olduğunu rahatça söyleyebiliriz” demiştik.

Özelde AB'nin, genelde Batı'nın durmadan IMF programları, özelleştirme, ekonomik olarak devleti geniş kitlelere karşı alabildiğine küçültme telkinlerinin bununla taban taban zıt olduğu açıktır. Bir başka anlatımla Batı, AB ve ülke içindeki “başka çare yok”çular, tek istedikleri demokrasi olsa bile, bir yandan da IMF programlarında ısrar ederek (veya bu programların tahrip edici özelliğini önemsemeyerek) bir çuval inciri berbat etmekte, bindikleri dalı kesmektedir. Niye dünyanın hep zengin ülkeleri göreceli de olsa daha demokrattır da yoksullar hep anti-demokrasi sorunuyla boğuşur durur?

Saddam Hüseyin, koltuğunu, savaş sırasında bile çok büyük bir çoğunluğu, eviyle arabasıyla ekonomik olarak tatmin edebildiği için Amerika'ya rağmen korumakta; şu andaki yokluğu da ambargoyla açıklayıp sıyrılmaktadır işin içinden.

IMF programları uygulanmasaydı Türkiye'de yoksul olmayacak mıydı sorusunun cevabı, IMF'nin bizim karşıımızdaki IMF gibi bulunmadığı Amerika'da da 40 milyon evsiz barksız insanın bulunduğu; yahut IMF'nin patronları konumundaki öteki ülkelerde de yoksulların bulunduğu. IMF ile ilişkiler öncesinde Türkiye'de de oran olarak ABD'deki kadar, hatta belki daha az yoksul vardı.

Demokrasi'nin anlamı, kuşkusuz farklı düşüncelerin ifade edilebilmesidir. Ama bize göre öncelikle ifade özgürlüğü bekleyen düşünce “yoksulluğun yok edilmesi gerektiği” düşüncesidir. Oysa görüldüğü kadarıyla en az ifade olanağı bulan düşünce de budur.

Şimdi bu açıdan, “yukarıdaki güç”e ve pabuççu muştasına dönebiliriz.

Gerek yüz elli yıl önceki gerekse bugünkü Keçecizadeler, “yukarıdaki güç = padişah”, yahut “bugünkü siyasal kadrolar” ifadeleriyle, hatta bizzat kendileri (*o günkü Fuat Paşa veya bugünkü Demirel, Özal, Ecevit, Yılmaz, Çiller, Baykal vb. gibi*) yönetici konumunda bulunsalar bile veya buldukları halde “biz kendi kendimize adam olmayız” demektedirler.

Gerçekten hazindir, düşündürücüdür; bugünkü siyasal kadrolarla bir yere varılmaz umutsuzluğunda bu noktadan hareket ediliyorsa önemli ölçüde haklılardır.

Ancak burada son derece önemli bir husus vardır. Söz konusu siyasal kadroları kuşkusuz Türk seçmeni oylarıyla göreve getirmiştir, elli yıldır getirmeye devam etmekte de ısrarlıdır; dolayısıyla mevcut olumsuzluklarda seçmenin de büyük rolü olduğu söylenebilir. (Hatta, eğer demokrasiyi sadece halkın tercihleri olarak algılıyorsanız, demokrasiden bile kuşkuya düşebilirsiniz.)

Ama Batı için, Avrupa için de aynı rolden söz edilemez mi?.. Yani tepesine vura vura Türkiye'yi demokrat yapması beklenen Avrupa'nın da söz konusu siyasal kadroların elli yıldır Türkiye'nin başından eksik olmamasında, gerek dışarıda Sovyet yahut komünizm tehdidinin, gerek içeride sol akımların gelişmesinin önlenmesi hesabıyla, büyük rolü olmamış mıdır? Önlenmesi beklenen sol, hangi soldur?

Batı veya Avrupa, Türkiye'de gerici, tutucu siyasal kadroları “yoksulluğun önlenmesini” ön planda tutan solun durdurulmasını, hatta yok edilmesini sağladıkları için, gerekirse darbeler tezgahlayarak desteklememiş midir? Mevcut siyasal kadronun içinde hangisi Batı'nın rahle-i tedrisinden geçmiştir? Aynı Avrupa, söz konusu kadroların gerici, anti-demokrat olduğunu

bilmiyor; hatta sırf bu nedenle Türkiye'nin başında kalmaları için var gücüyle desteklemiyor muydu?

Türkiye'nin AB ile ilk Ankara Antlaşması 1963'te imzalanmadı mı? 1963'ten bu yana yaşanan 12 Mart, 12 Eylül askeri darbe değil miydi? 70'lerde 80'lerde de Türkiye'nin bir MGK'sı yok muydu? Niye 1990'lara kadar Türkiye'den Kıbrıs ve Yunanistan'la sorunlarını çözmesi, hele hele demokrasi ve insan hakları istenmedi? Türkiye 90'dan önce pek mi demokrattı? 90'dan önce Türkiye'nin Kıbrıs sorunu, Yunanistan'la anlaşmazlıkları yok muydu? Eğer AB'ye üye olmak için herhangi bir üye ile hiç sorununun olmaması temel kural idiyse, neden Yunanistan'a da "Kıbrıs sorununu, Türkiye ile anlaşmazlıklarını çöz de gel" denmedi? Türkiye'nin, Ankara Antlaşmasına göre 1986'da yürürlüğe girmesi gereken serbest dolaşım hakkı, Türkiye yeterince demokrat olmadığı veya Kıbrıs-Yunan sorunlarını çözmediği için mi engellendi? Kıbrıs ya da Ege sorunları veya demokrasi-insan hakları sorunları Türkiye'nin tam üyeliğine engel de, Gümrük Birliği Anlaşması yapmasına neden engel değil?

Demokrasi ve insan hakları, yahut ikili uluslararası sorunlar bu kadar önemliyse, aynı AB'nin "ne sana mal satarım, ne senden mal alırım" demesi gerekmez miydi? İşin içine para ve ticaret girince ahlak ve ilkeler bu kadar mı anlamsızlaşır?

Kapısı durmadan çalınanın Avrupa Birliği, kapıyı durmadan çalınan da Türkiye olduğu doğrudur; öyleyse kapıyı çalınan birtakım koşullar ileri sürmesi de doğal sayılabilir. Ancak bu koşullar, öylesine zorlayıcı koşullardır ki, kaçınılmaz olarak "onlar da işi bile bile olmaza, yokuşa sürüyorlar" diye düşünülmektedir.

Bir başka anlatımla, evet Türkiye bize göre hiç de kişilikli olmayan bir tavırla durmadan kapı çalıp istemektedir; ama Avrupa Birliği de hiçbir adaya karşı getirmediği koşullar ileri sürüp durmaktadır, ama asla "hayır seni kesinlikle içeri sokmam; unut bu rüyayı" da dememektedir. Gerçekten günün birinde alacağı için mi, yoksa yüküne katlanmadan nimetlerinden yararlanmak için mi? Ya da engin Avrupalı nezaketiyle(!) 65 milyonluk bir topluluğu rencide etmek istemediğinden mi?!..

Soruyu daha vurucu hale getirelim: Türkiye bir gün her şeyi bir yana itip “üyelik talebini geri çektiğini” resmen ve net bir biçimde açıklasa, ne yapar Avrupa Birliği? “Oh çok şükür kurtulduk” mu der, yoksa bütün koşullarını geri çekmenin yollarını mı arar; Kıbrıs-Ege sorunu, Yunan engeli, demokrasi- insan hakları koşulu kalır mı acaba?

Yahut da AB, Türkiye’nin, istediği bütün koşulları harfi harfine yerine getirip öyle karşısına çıkmasını ister mi? Yoksa hep böyle yarım yamalak, kör topal olmasını, yani “hayır” demesini sağlayacak bir şeylerin daima bulunmasını ister, bunun için mi çaba gösterir? Ya da Kıbrıs-Ege sorununu da, demokrasi-insan hakları sorununu da çözsük, bu kez başka koşullar mı ileri sürer?

G-7’ler olarak IMF’nin Amerika’dan sonraki küçük ağaları olan ve öne sürdükleri üyelik şartları arasına IMF programlarını, yeni dünya düzeninin neo-liberal politikalarını da mutlaka dahil eden AB’nin büyükleri, bu koşullarda, “mevcut siyasi kadrolar”la birlikte tencerenin dibini karartanlar olarak ortaya çıkmaktadır. IMF koşullarıyla, yani yoksullukla demokrasinin bir arada gitmeyeceğini bizzat yaşamın kendisi bütün dünyada kanıtlamıştır. “Mevcut siyasi kadrolar”dan beklenemeyecek olanın, o kadroların ağa babası olanlardan beklenmesi ise en hafif deyimle iyimser bir düştür.

Çünkü hele uluslararası ilişkiler doçentlerinin de, hatta artık uluslararası ilişkiler doçenti olmayanların bile çok iyi bildiği üzere, uluslararası ilişkilerde dostluk değil çıkarlar vardır. AB’nin çıkarı Türkiye’yi tam üye olarak içine almak değil, kapıda bekletmektir. AB’nin çıkarı Türkiye’ye IMF programlarını, yeni dünya düzeninin neo-liberal politikalarını tavsiye, hatta dikte etmektir; Kıbrıs-Ege, demokrasi-insan hakları ise sadece bunun vitrinidir. IMF programları, neo-liberal ve bağımlılıkçı politikalar Türkiye’nin sorunlarını çözmesini sağlamak bir yana, iyice sorunlara boğulmasına yol açmaktadır; Avrupa’nın istediği de budur. Koşul-sorunların tümünü çözüp ak-pak karşısına dikilmiş bir Türkiye, Avrupa Birliği’nin olsa olsa korkulu rüyasıdır. Kaldı ki, o taktirde Türkiye’nin de Avrupa Birliği’ne zaten ihtiyacı kalmayacaktır, ki bunu istedikleri de çok kuşkuludur.

Bir kere Türkiye’nin dört başı mamur, her bakımdan kendileriyle eşit dü-

zeyde bir ülke olup kendilerine her bakımdan muhtaçlıktan çıkmasını neden istesinler; böyle bir şey istemeleri rasyonel midir? İkincisi bu Avrupa neden bütün dünyada, örneğin neden Suudi Arabistan’da, Kuveyt’te de demokrasi istemez? Salt Birliğe katılma talepleri olmadığı için mi? Öyle ise, bu çok ben-cilce bir tavır değil midir? Ya da hem Birliğe katılmak istemedikleri hem de kendilerinin dümen suyundan çıkmadıkları için mi? Öyleyse bu daha da çir-kin değil mi?

Bütün bunlarla, “demokrasi ve insan haklarının önemi yoktur; yeter ki ba-ğımsız olalım”ı kast etmiyoruz; bunun, karşı görüşün “bağımsızlığın önemi yoktur, yeter ki demokrat olalım” tezinden farkı yoktur. Burada söylenmek istenen “demokrat olmanın”, bunu gerçekleştirmesi ve hele istemesi bize gö-re asla mümkün olmayan bir odaktan beklenmesidir. Kaldı ki Avrupa Türki-ye’yi gerçekten içtenlikle demokratlaştırmak istiyor idiyse, Türkiye’den be-ter pek çok sorunla malul öteki taliplere yaptığı gibi önce içine alıp, zorlaya-caksa ondan sonra zorlaması hiç mi mümkün, hele hele iyi niyet kurallarına uygun değildi; ayrıca demokratlaştırmak için ille bağımsızlığını, kişiliğini, onurunu zedelemek mi gerekiyor?

Hem evdeki bulgurdan, hem Dimyat’taki pirinçten olmuyor muyuz? Yani Avrupa Birliği’ne, Batı’ya güvenerek demokrat olunamayacağı gibi, bağım-sızlıktan, onurdan da yoksun kalınmıyor mu? Kıbrıs’ta, Ege Denzinde, Ege bölgesinde, Diyarbakır’da, Trabzon’da, Kars’ta taviz verince, geriye kalan Konya-Ankara cumhuriyetinde ertesi sabah AB üyesi ve demokrat mı olunu-yormuş? Bunlar olmadan demokrat olunmuyor muymuş?

Bağımsızlığın bir maneviyat ve inanç sorunu olduğu konusunda “manevi-yat ve inancın sadece Mümtaz Soysal ve Rauf Denktaş’ta kaldığını” düşünen uluslararası ilişkiler uzmanları, demokrasinin de bir inanç, bir bilinç, bir kül-tür sorunu olduğunu, öyle tepeden inmece pabuççu muştası zorlamalarıyla parlamentodan geçecek beş on yasayla, on yıllar boyunca tam tersi bir bom-bardımana tabi tutulmuş koca bir toplumun beynini ve yüreğini bir gecede, otuz sayfalık bir Resmi Gazete ile demokrat yapmanın mümkün olmadığını, bunun için ayrıca üç beş kuşağın demokrasi kültürüyle, bilinciyle, inancıyla yoğrulup biçimlenmesi, yani ancak iç dinamiklerin harekete geçmesi gerek-tiğini herhalde yadsımazlar.

“Başkaları, bizim adımıza bizim sorunlarımızı çözmez de, çözülmesini istemez de. Bizim sorunlarımızı yine biz kendi irademizle çözeceğiz” demekse, sadece bir maneviyat ve inanç sorunudur.

Böyle düşünenlere “milliyetçi”, hatta çizmeyi daha da aşırp “MHP”li diyenlerin bulunduğunu biliyoruz. Öyleyse bakınız “Batı’lı bir MHP’li(!)”, Cambridge Üniversitesi öğretim üyesi **Andre Gunder Frank(*)** neler diyor:

“(…) Bütün bu hipotezler ve araştırmalar, kapitalist sistemin küresel yaygınlaşması ve tekliği, tekeli yapısı ve bütün tarihi boyunca eşitsiz gelişmesi, sonuç olarak az gelişmiş dünyada (endüstriyel açıdan en gelişmiş olanlar dahil) sınıai kapitalizmden ziyade ticari kapitalizmin sürüp gidiyor olması, ekonomik kalkınma ve kültürel değişime şimdiye kadarkinden çok daha büyük dikkat harcanması gerektiğini kanıtlamaktadır. **Her ne kadar, bilim ve gerçek sınır tanımaz ise de, bu sorunlara gerekli özeni gösterebilecek, az gelişmişlik ve kalkınma sürecini aydınlatabilecek olan ve olması gerekenler, yine muhtemelen az gelişmiş ülkelerin yeni kuşak bilim adamlarıdır.** Artık daha fazla kabul edilmesi mümkün olmayan süreci değiştirme ve bu berbat gerçeği yok etme görevi ile son tahlilde karşı karşıya olanlar bu ülkelerin insanlarıdır.

Ancak bu hedeflere, metropollerden, kendi uydu-az gelişmiş ekonomik gerçeklerine ve özgürleştirici siyasi ihtiyaçlarına cevap vermeyen steril stereotipler ithal ederek ulaşmaları mümkün değildir. Kendi gerçeklerini değiştirmeleri için, o gerçeği anlamaları gerekir. Bu nedenle, bu hipotezlerin daha iyi kanıtlanması ve önerilen tarihsel ve yapısal yaklaşımın sürekli takibi, az gelişmiş ülke halklarının az gelişmişlik nedenlerini anlamasına ve kendi az gelişmişliklerinin gelişmesini ve gelişmelerinin az gelişmişliğini yaratan gerçeği ortadan kaldırmalarına yardımcı olabilir.”

(*) **Development of Underdevelopment**, *Development Studies* içinde, Stuart Corbridge (yayına hazırlayan), Üçüncü Baskı, s. 27-37, Arnold Yayınevi, 1997, Londra. 1995 yılında yazılmış olan makale, ABD’de yayınlanan *Monthly Review* dergisinin Eylül 1996 sayısından aynen kitaba aktarılmıştır.

Peki nedir Andre Frank'ın hipotezleri? Bir kere Frank, *az gelişmişliğin, bir ülkenin kendi sosyal, ekonomik, siyasi ve kültürel özelliklerinden, yapısından kaynaklanmadığını, tersine, gelişmiş metropolitan ülkeler ile daha önceki ve halen devam etmekte olan ekonomik ve diğer ilişkilerin tarihsel bir sonucu olduğunu; ikincisi, bir ülkenin ya da bir ülke içindeki bir bölgenin az gelişmişlikten kurtarılmasının, uluslararası ve ulusal kapitalist metropollerden sermaye, kurum, değer aktararak değil, tersine ancak bu ilişkilerden bağımsız olmakla mümkün olacağını savunmakta ve*

“- (...) az gelişmiş bir ülkenin geri kalmış veya feodal bölgelerinde günümüzde var olan az gelişmiş kurumlar da en az, daha ileri sayılan bölgelerdeki sözde kapitalist kurumlar kadar kapitalist gelişmenin tek bir tarihsel sürecinin ürünüdür. (...) az gelişmişliğin nedeni, dünya tarihinin akışından soyutlanmış bölgelerde arkaik kurumların hâlâ var olması ve sermaye yetersizliği değildir. Tam tersine az gelişmişlik, ekonomik kalkınmayı, yani bizi kapitalizmin gelişmesini de yaratmış olan aynı tarihsel süreç tarafından oluşturulmuştur ve oluşturulmaktadır” demektedir.

Frank'ın bir başka önermesi, uydu yahut çevre ülke diye tanımlanan *az gelişmiş ülkelerin, en büyük ekonomik gelişmelerini ve özellikle en klasik anlamda kapitalist endüstriyel kalkınmalarını, gelişmiş merkez ülkelerle en yüksek düzeyde ilişkiyi kurdukları ve bu ilişkilerin yüksek düzeyde yaygınlaştığı dönemde değil kendi metropollerine olan bağımlılıklarının en zayıf olduğu dönemde yaşadıklarıdır. Latin Amerika'nın dünya tarihindeki beş büyük kriz dönemi içinde, yani on yedinci yüzyıldaki Avrupa ve özellikle İspanyol ekonomik depresyonları, Napolyon Savaşları, Birinci Dünya Savaşı, 1930 Büyük Ekonomik Bunalımı ve İkinci Dünya Savaşı sırasında yaşadıklarının bunu doğruladığını belirten Frank, “yakın tarihte yaşanan en önemli endüstriyel gelişmelerin (özellikle Arjantin, Brezilya ve Meksika'da, ama ayrıca Şili benzeri başka ülkelerde), çok açık bir şekilde iki dünya savaşı ve bunların arasına giren büyük ekonomik Depresyon dönemlerinde gerçekleştiğinin kesin olarak ortada” olduğuna, “bu dönemlerde ticaret ve yatırım bağlarının gevşemesi sayesinde uyduların dikkate değer ölçüde bağımsız bir sanayileşme ve büyüme başlattığına; Latin Amerika'da aynı şeyin, Avrupa'nın on yedinci yüzyıldaki ekonomik gerilemesi sırasında da yaşandığına” işaret etmekte,*

“bu dönemde Latin Amerika ülkelerinde imalat sanayiinin geliştiğini, Şili ve benzeri birçoklarının mamul madde ihracatçısı durumuna geldiğini; Napolyon Savaşlarının da Latin Amerika’da bağımsız gelişmelere olanak sağladığını” vurgulamaktadır.

Andre Frank, araştırmalarında *bir zamanlar merkantilist ve kapitalist sisteme göreceli olarak zayıf bir şekilde bağlı veya zayıf bir şekilde entegre olmuş, örneğin Latin Amerika’daki çeşitli bölgelerin, klasik endüstriyel kapitalist örneğe uygun en umut verici “kendi kendine ekonomik kalkınma”yı başlatan ve yaşatan bölgeler olduğu* sonucuna varmıştır.

Buna karşılık, yine Frank’ın saptamalarına göre, *metropoller kendi krizlerinden kurtulup uyduları sisteme tam anlamıyla yeniden bağlayan ticaret ve yatırım bağlarını yeniden kurduklarında, veya daha önce izole olan bölgeleri dünya sistemine bağladıklarında, bu bölgelerin önceki kalkınma ve sanayileşmeleri tıkanmış veya kendi kendini sürdüremeyen ve umut vaat etmeyen yönleri kanallara kanalize olmuş; yukarıda değinilen her beş krizden sonra da aynı şey yaşanmış; geçmişte uydu olmayan bölgelerin sisteme katılması ise, yer yer daha dramatik biçimde, tamamen aynı süreci yaratmış; Buenos Aires’in, İngiltere’nin bir uydusu olarak genişlemesi ve her iki metropoldeki hakim sınıfların çıkarına olarak serbest ticaretin başlaması, imalat sanayiini ve geçmişte göreceli olarak müreffeh iç yapının ekonomik temelini neredeyse tamamen yıkmıştır.*

Frank ayrıca, *en az gelişmiş ve bugün feodal görünen bölgelerin, geçmişte metropollerle en yakın ilişkileri kuranlar olduğunu; bunlarsa, dünya metropollerinin en büyük hammadde ve temel ürün ihracatçıları ve en büyük sermaye kaynakları iken, ticaretin şu veya bu nedenle başarısızlığa uğraması üzerine metropoller tarafından terk edildiğini, yani bir bölgenin az gelişmişliğinin, o bölgenin soyutlanmışlığının ve pre-kapitalist kurumların varlığının bir sonucu olmadığını* belirlemiştir.

Andre Frank’ın saptamalarının iktisat ağırlıklı olduğu ileri sürülecekse, Latin Amerika ülkelerinin demokrasi açısından da Türkiye’den pek farklı deneyimler yaşamadığını herhalde uluslararası ilişkiler doçentleri de bilir.

Amacımızın ucuz popülizm yapmak olmadığı sanırız anlaşılmıştır. Demokratikleşme için de olsa, hiç sözü edilmemekle birlikte ekonomik özgürlükler, ekme, iş, aş eşitsizliklerinin çözülmesi için de olsa, ülkelerin dışarıdan gelecek papuççu muştalarına değil, bir tepeden inmecilik gerekiyorsa bile yine kendi dinamiklerine dayanması gerektiğinin zaman ve mekan açısından kanıtlandığı ortadadır.

Atalar sözüdür: *“Elden gelenle öğün olmaz; o da zaten vaktinde gelmez!..”*